

Орг. ј.д.	Број	Прилог	Вредност

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ОБРАЗАЦ 6

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
-обавезна садржина – свака рубрика мора бити попуњена-

1. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Датум и орган који је именовао комисију:

29. април 2015. године, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Нишу

Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

Др Дубравка Поповић Срдановић, ментор, редовни професор, Општа књижевност, 3.10.2008. Филозофски факултет у Нишу

Др Радојка Вукчевић, редовни професор, Америчка књижевност, 10.10.2005. Филолошки факултет у Београду

Др Стојан Ђорђевић, редовни професор, Српска књижевност 20. века, 21.11.2013. Филозофски факултет у Нишу

Др Новица Милић, редовни професор, Комуникологија, 1.10.2007. Факултет за медије и комуникације Универзитета Сингидунум у Београду

Др Дејан Милутиновић, доцент, Општа књижевност, 17.12.2012. Филозофски факултет у Нишу

2. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме: Маријан Коста Мишић

Датум рођења, општина, република: 12.7.1981, Општина Палилула (Ниш), Р Србија

Датум и место одбране, назив мастер рада (или магистарске тезе):

Научна област из које је стечено академско звање мастер (или магистар наука):

Објављени научни радови (са категоријом публикације М):

1. „Полемике о делу Гаврила Стефановића Венцловића”, Часопис „Свеске”, бр. 72/73, јун/септембар 2004, Мали Немо, Панчево 2004, стр. 213–222 / 237–249. [M53]
2. „Архаични ритуално-митолошки обрасци у народној песми *Бановић Страхинџа*”, Поезија: часопис за поезију и теорију поезије, број 40, Друштво „Источник”, Београд 2007, стр. 112-117.
3. „Митологизација историје у роману *Корени Добрице Ћосића*”, *Књижевност и историја IX – Идеализација и митологизација историје у књижевности*, Зборник

- реферата са научног скупа одржаног у Нишу 19. и 20. октобра 2007. године, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Одсек за књижевност, Ниш 2009, стр. 229–234. [M33]
4. „Функционални поступак карневализације у *Данги* Радоја Домановића”, *Књижевност и језик*, LVII 1-2, Часопис Друштва за српски језик и књижевност Србије, Београд 2010, стр. 45–58. [M52]
 5. „Гирилица и изазови савремене комуникације”, *Даница* за 2011, Вукова задужбина, Београд 2010, стр. 159–162. [M53]
 6. „Феномен еротског тела у *Песми над песмама*”, Радови Филозофског факултета Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, Филолошке науке бр. 13, књ. 1, Пале 2011, стр. 673–688. [M51]
 7. „Топологија Жака Лакана као пародијска деконструкција теоријског дискурса”, *Philologia mediana*, број 4, Филозофски факултет, Ниш 2012, стр. 145–160. [M52]
 8. „Византија као деконструкција: природа поетског симбола *Византије* у поезији В. Б. Јејтса и Ивана В. Лалића”, часопис *Књижевност*, година XLVII, бр. 1-2012, Београд 2012, 126–142. [M53]
 9. „Писање тела и трагање за телом: когнитивне основе наративне имагинације и књижевне рецепције”, Зборник радова *Језик, књижевност, комуникација*, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш 2012, 35–44. [M14]
 10. „Искуство приватног живота у библијској симболици пророка Осије”, Зборник радова *Наука и савремени универзитет 1*, том I, ИЦ Филозофског факултета у Нишу, Ниш 2012, стр. 234–243. [M33]
 11. „Развлашћење означитеља: функционална вредност бинарних опозиција у стратегији означавања постколонијалног романа”, Зборник радова *Језик, књижевност, вредности* (Књижевна истраживања), Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш 2013, 75–90. [M14]
 12. „Еротска перцепција као модел маргинализације у српском роману 20. века”, Зборник радова *Језик, књижевност, маргинализација* (Књижевна истраживања), Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш 2014, 469–483. [M14]
 13. „Жена за ратника: Мотив сакралне проституције у америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату”, Зборник радова са научног симпозијума „Жене, рат, уметност”, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитет у Нишу / „Литера” [Рад је добио позитивне рецензије и прихваћен је за објављивање; Зборник радова у припреми.]

3. ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Наслов (на српском и енглеском језику):

ЕРОТИЗАМ У АМЕРИЧКОЈ И СРПСКОЈ МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

EROTICISM IN INTER-WAR AMERICAN AND SERBIAN FICTION ON WORLD WAR I

ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна, поглавља, илустрација, шема, графикана, библиографских јединица у списку литературе и референци, и сл.

Докторска дисертација Маријана Мишића под насловом **ЕРОТИЗАМ У АМЕРИЧКОЈ И СРПСКОЈ МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ** има 371 страну, и састоји се од **УВОДА**, четири поглавља, **ЗАКЉУЧКА** и **ЛИТЕРАТУРЕ**. Рад има 335 фуснота. На самом почетку налазе се резимеи, на српском и енглеском језику, и садржај са листом абривијација, а на крају изјаве о ауторству, о истоветности штампаног и електронског примерка докторске дисертације, о коришћењу, као и кратка биографија аутора.

0. **УВОД** (с. 1–38) – Уводно поглавље обухвата следећа потпоглавља: *Предмет и задаци рада: Еротизам и рат* (0.1); *Историја питања: Еротизам и сексуалност у контексту истраживања међуратне прозе о Првом светском рату* (0.2); *Грађа: Корпус америчке и српске прозе о Првом светском рату* (0.3); *Методологија истраживања еротизма у ратној прози* (0.4); *Структура рада* (0.5).
1. **КА ФЕНОМЕНУ ЕРОТИЗМА** (с. 39–105) обухвата потпоглавље *Ерос у античкој културној традицији* (1.1) са деловима: **Ерос и флуks: Ерос у космогонијској традицији** (1.1.1); **Ерос и логос: Ерос у теогонијској традицији** (1.1.2); **Тиранин Ерос: Ерос у контексту античке поетске традиције** (1.1.3); **Платонова еротологија** (1.1.4); и потпоглавље *Еротизам као феномен људског постојања* (1.2) са деловима: **Феноменологија еротског субјекта** (1.2.1); **Дијалектика жеље** (1.2.2).
2. **ФУНКЦИОНАЛНОСТ ЕРОТИЗМА У АМЕРИЧКОЈ И СРПСКОЈ МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ** (с. 106–134)
3. **ЕРОТИЗАМ И РАТ** (с. 135–306) обухвата следећа потпоглавља: *Еротизам и рат: угрожена фикција мушкости и фантазија континуитета* (3.1); *Еротизам тела: перцепција еротског тела* (3.2) са деловима: **Перцепција мушког тела** (3.2.1); **Перцепција женског тела** (3.2.2); **Фаличка перцепција у основи еротске оптике** (3.2.3); потпоглавље *Еротизам срца: структурирање еротског идентитета ратника* (3.3) са деловима: **Етос и ерос мушкости** (3.3.1); „Самоодређивање (ратник за себе)“ (3.3.1.1); „Други за ратника“ (3.3.1.2); „Ратник за другог“ (3.3.1.3); **Ерос женскости у структури еротског идентитета ратника** (3.3.2); „Жена у рату“ (3.3.2.1); „Жена за ратника“ (3.3.2.2); „Ратник за жену“ (3.3.2.3) и потпоглавља: *Сакрални еротизам: жртвовање и ритуални континуитет* (3.4) и *Функционалност рата у структурирању идентитета мушкости* (3.5).
4. **КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА НЕПОСРЕДНОГ ИСКУСТВА ЕРОТИЗМА И РАТА** (с. 307–349) обухвата потпоглавље *Теорија концептуалне метафоре* (4.1) са деловима: **Концептуална метафора** (4.1.1); **Концептуална метафора и неурална теорија језика** (4.1.2) и потпоглавље *Концептуализација непосредног искуства еротизма и рата* (4.2) са деловима: **Насиље над другим телом, комадање тела и фантазија прождирања** (4.2.1); **Пијанство, халуцинација и**

- лудило (4.2.2).
5. **ЗАКЉУЧАК** (с. 350–354).
 6. **ЛИТЕРАТУРА** (с. 355–371). Библиографија је састављена од 278 библиографских јединица на српском и енглеском језику, које су распоређене у три целине: *Извори* (6.1), *Енциклопедије и речници* (6.2) и *Студије и чланци* (6.3).

ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Кратак приказ сваког релевантног дела докторске дисертације.

Предмет докторске дисертације Маријана Мишића, под насловом **ЕРОТИЗАМ У АМЕРИЧКОЈ И СРПСКОЈ МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ**, представља испитивање еротизма, његове тематизације и функционалности у контексту модернистичко-авангардног превредновања традиционалне парадигме у имагинацији рата. Међусобна неусловљеност у развоју америчке и српске књижевности које кандидат истражује свакако представља посебан квалитет овог рада, јер омогућава описивање аутентичне топологије и функционалности еротског у наративној транспозицији непосредног искуства ратног простора, елиминишући могућност једностраних закључака лишених компаративно-аналитичке верификације.

У поглављу **УВОД** темељно се дефинишу кључни проблемски комплекси рада који подразумевају дефинисање еротизма као егзистенцијалног феномена, расветљавање веза и међусобне условљености еротизма и рата, односно сексуалности, насиља и смрти у домену људског искуства, као и испитивање функционалности еротичког дискурса у контексту естетског превредновања традиционалних канона у имагинацији простора рата. У складу са истраживачком методологијом, кандидат се залаже за критичке постулате нове парадигме која се може уочити у критичко-теоријским радовима о америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату последњих деценија 20. и почетком 21. века. Дата парадигма почива на демистификацији културног мита о „изгубљеној генерацији”, односно проблематизује традиционално усвојен став да најзначајнија дела о Првом светском рату у америчкој и српској међуратној прози представљају аутентично антиратно штиво, инспирисано искључиво страхотама ратног простора и пацифистичким тежњама аутора. У том смислу, кандидат настоји да у датом дискурсу реконструише универзалну оперативност еротизма која подразумева мистичну привлачност смрти, насиља над другим и деструкције, у тренуцима сазнања сопственог ништавила, односно дисконтинуираности егзистенције, без обзира на културни, духовни или друштвени контекст из које јединка потиче. Тиме би се, сматра аутор, отворио низ нових могућности за даљу ревизију традиционално утемељених ставова о ратној прози, а дати дискурс поново поставио у фокус нових истраживања.

Ослањајући се на тезе француског филозофа и теоретичара еротизма Жоржа Батаја, као и на релевантне теорије савремене полемологије, кандидат у потпоглављу **Предмет и задаци рада: Еротизам и рат** дефинише полазну хипотезу у оквиру које се рат посматра као облик друштвене институције инспирисане хуманом дијалектиком еротизма као противречног искуства мучног дисконтинуитета и ирационалне жеље за његовим превазилажењем у разорном континуитету. Зато се наглашава да је проблем наративне транспозиције непосредног искуства ратног простора неопходно поставити у контекст интердисциплинарних истраживања. Пошто полази од претходно наведених теза Маријан Мишић инсистира на следећем: сваки облик наративизације који тежи аутентичној транспозицији комплексног искуства рата нужно најпре мора одбацити канонске обрасце идеолошког и пропагандног формирања у корист јефтиног друштвенополитичког ангажмана; потом, он не може да пренебрегне

чињеницу рата као форме лиминалног поретка у којем биће фантазира ослобађање од свих норми и забрана мирнодопске свакодневице, а с циљем превазилажења мучног сазнања сопствене дисконтинуираности. Бавећи се наративним дискурсом модернистичко-авангардне прозе у чијој основи лежи поступак естетског превредновања традиционалних романтичарско-епских образаца у домену имагинације ратног простора, кандидат жели да докаже оперативност датих теза, јер то сматра посебно значајним аспектом овог типа ратне прозе.

У складу са потребама истраживања у оквиру истраживачке методологије у докторској дисертацији Мишић се у потпоглављу *Методологија истраживања еротизма у ратној прози* залаже за метод интерпретационе анализе са аспекта лакановске психоанализе, феноменологије и савремених културних теорија, који треба да укаже на амбивалентан доживљај ратног простора, далеко сложенији од сваког једностраног антиратног, односно пацифистичког става. Такође, образлаже и неопходност примене метода наратолошке анализе којим се описује оперативност традиционалних стереотипова сексуалне разлике који обликују колективну и индивидуалну свест у области патријархалне културе. Најзад, он указује да примена метода когнитивно-семантичке и компаративно-конфронтационе анализе елемената изворне грађе илуструје тезу о универзалној сакралности људске природе што подвлачи аутентичну оперативност еротске дијалектике. Образлажући потребе датог истраживања са аспекта *Историје питања*, кандидат закључује да испитивање еротизма у америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату недвосмислено представља значајан допринос оснаживању већ описане нове парадигме у њеном тумачењу.

Темељно образлажући истраживачки корпус, у потпоглављу *Грађа: Корпус америчке и српске прозе о Првом светском рату* кандидат се позива на релевантне књижевноисторијске и књижевнокритичке студије о америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату. Као кључне критеријуме при дефинисању изворног корпуса он наводи, с једне стране, тематско-мотивски комплекс, односно наративизацију непосредног искуства Првог светског рата као централни аспект тематско-мотивске структуре дела, а с друге, специфичну поетичко-естетску категорију „прозе протеста”, у америчком, односно „модернистичко-авангардне/експресионистичке ратне прозе” у контексту српске међуратне књижевности. Такође, наглашено је да су жанровска питања у овој студији стављена у други план, с обзиром на негативан став авангарде према жанровима као нормативним категоријама, као и на јасно изражену тежњу модернистичко-авангардне прозе ка брисању или проблематизовању крутих жанровских граница. Због обима грађе, као и због чињенице високе флуидности жанровских граница, односно крајње динамичног односа између романа, традиционално одређеног као фикционалне врсте, и документарних жанрова, у примарни корпус нису укључена дела која припадају небелетристичким прозним облицима (ратни дневници, писма, мемоари).

С циљем теоријско-методолошког увода у истраживање, у поглављу *КА ФЕНОМЕНУ ЕРОТИЗМА* структурира се топологија еротског кроз компаративно-аналитички преглед релевантних промишљања овог феномена у античкој културној

традицији и одређеним савременим феноменолошким, културолошким и психоаналитичким теоријама.

Истраживање еротског концепта у античкој култури у потпоглављу *Ерос у античкој културној традицији* кандидат започиње полазећи од Хесиодове *Теогоније* јер овај текст представља не само темељ поетског третмана Ероса као персонификоване жудње у форми деструктивне силе, већ и извориште двају традиција у разумевању еротског које своје врхунце имају у поетској традицији античке књижевности и Платоновој филозофској мисли. Насупрот космогонијској традицији, теогонијска традиција доводи разумевање Ероса у контекст хуманог повезујући га са појмом интелигибилности. У оквиру поетске традиције која започиње са Хомером и Хесиодом, ерос се одређује искључиво у домену ирационалног и нужности, као недокучиви принцип природне датости. Мишић наглашава да се Ерос као разорна моћ која прети здравом разуму и угрожава како државни поредак тако и темеље саме цивилизације у потпуности дефинише код античких трагичара и лирских песника. Кандидат констатује да је свим схватањима еротског у контексту старогрчке поетске традиције заједничко поимање ероса као биолошко-физиолошког ентитета или чисте екстериорности у домену ирационалне надљудске силе која обузима душу и тело, односно појмовна редукција еротског на домен сексуалности и нагонског.

У посебном, значајном осврту на Платонову еротологију кандидат истиче да она представља суштински заокрет према ситуирању еротског у поредак искуства, односно структурирање нове визуре разумевања еротског у којој се оно приближава хуманом домену. У *Федру* кандидат уочава Сократово ситуирање еротског најпре у област именованно-инстинктивног а потом у област свесно-духовног; еротско је, дакле, схваћено као суштинско одређење постојања утемељено на дијалектичком односу рационалног и ирационалног који се међусобно потиру и у исто време егзистенцијално прожимају. У *Гозби*, истиче кандидат, Платон еротско смешта у област сталних тензија између бесконачног и коначног, идеје и конкретног. Овде је природа еротског уобличена преко Диотиминог мита о Еросовом пореклу као сина Пору (божанског принципа обиља) и Пеније (оскудице) чије особине одређују његову посредничку природу. Тако се, како истиче кандидат, еротски субјект структурира око сопственог недостатка мотивисан фантазијом о апсолутној егзистенцији. Аристофанов мит о андрогинима сагледава рађање ероса у у часу расецања двојединственог бића и представља чежњу за другом половином која је заувек изгубљена тако да је остварење еротских тежњи могуће само у смрти односно негирањем појединачне егзистенције; то, како подвлачи кандидат, значи да Платонов Аристофан у језгру еротског феномена не види могућност остварења апсолутног задовољства. Поред овога, Аристофан ситуира еротско у искуству пораза, односно страху од казне; зато еротски субјект своје стање доживљава као стање ускраћености онога што му припада па фрустрација постаје основни појам његове егзистенције. За разлику од Сократове и Аристофанове беседе које се баве еросом интимног и личног, кандидат у беседама осталих говорника, на које се осврће, сагледава потребу да сопствене несигурности превазиђу образлажући њихову утемељеност у систему јавног политичког и филозофског мишљења; Алкибијадова исповест, по кандидату, суштински разоткрива природу

еротског субјекта распетог између Поровог наслеђа и инхерентног недостатка. За разлику од других говорника једино Сократ разуме уживање у ускраћености као «суштински елеменат еротске феноменологије». Платонова еротологија, констатује Мишић, уводи тако појам инхерентног недостатка којим је сваки субјекат, без обзира на статус, одређен, и који га покреће према жељеном објекту за који верује да му припада. Такав став покреће субјекте на вечно трагање за објектом жеље који треба да испуне тај недостатак. Пошто уживају у сазнању ускараћености, Платонове филозофи су у стању да успоставе привид хармоније између интелигибилног и телесног пошто апсолутно разрешење не постоји; ерос је, неминовно, чак и у домену филозофског, одређен својом амбивалентношћу.

У потпоглављу *Еротизам као феномен људског постојања* Мишић се, полазећи од става да је феномен ероса типично људски, најпре осврће на Финкову студију *Основни феномени људског постојања* где се ерос сагледава као структура која се налази у основи бића и одређује целокупно његово егзистенцијално деловање и сазнање, док његова суштина почива у чињеници дисконтинуитета у самом бићу које никада не може бити потпуно. Човек је увек одређен другим у коме тражи потврду своје егзистенције, разумевање недостатка у сопственом бићу. Кандидат наглашава да Батај уочава да човек чезне да осећање дисконтинуитета замени континуитетом што као могуће види једино у смрти, у превазилажењу индивидуалности бића дисконтинуитета. Тимотички аспект ероса кандидат сагледава у Епштајновом виђењу појмс еротике као метасексуалне свести јер по њему сексуално битно одређује еротско. Сама сексуалност, констатује кандидат, увек постоји само под системом забрана зато што се може изразити само у нормативном друштвеном контексту. С друге стране, конститутивни део структуре сексуалног понашања су и «сексуалне фантазије» које човеку омогућава имагинација. У сваком случају, наглашава Мишић, немогуће је разграничење појмова еротизма и сексуалности о чему, при оваквим покушајима, сведоче бројне противуречности и недоречености. Као значајан покушај кандидат наводи Фројдову теорију сексуалности коју у разним фазама одређују физиологизми и теорије нагона, док у каснијим фазама доминира конципирање синтетичког појма Ероса као нагона живота чија је есенцијална манифестација либидо, и његово укључивање у домен социјалне теорије. Фројд инсистира да се инфантилна сексуалност, иако органски условљена, не може појмити изван интерсубјективних односа који условљавају психосексуални развој јединке. Извршивши десупстанцијализацију фројдовског либида, констатује Мишић, Лакан у сексуалности види немогућност помирења хетерогених елемената овог искуства; он сексуални нагон види као резултат тензије услед немогућности ситуирања биолошке чињенице у симболички поредак. Тако се простор еротизма отвара у језгру сексуалности одређеној расцепом између биолошке датости и структуре интерсубјективних односа. Кандидат закључује да еротско представља суштинску карактеристику човека као сексуалног субјективитета па се зато не може свести на ниво инстинкта нити третирати изван укупног егзистенцијалног искуства; управо зато је, по Батају, «људска сексуалност увек свесна забране, увек свесна дисконтинуитета». Подразумевајући под еротизмом спектар људског деловања у којем се манифестује противречна жеља бића за

растакањем у апсолутном континуитету којем се само биће опире, Батај разликује три контингентна облика еротизма: еротизам тела, еротизам срца и сакрални еротизам. Како је поље еротизма специфично, кандидат усваја тезу М. Епштајна који еротологију види као специфичну хуманистичку дисциплину, специфичну феноменологију, сродну естетици и поезици.

Дакле, пратећи концептуализацију *ероса* од античких космогонија и теогонија, преко античке поетске традиције и платонизма, све до савремених феноменолошких и психоаналитичких теорија, кандидат убедљиво реконструише исконску концептуалну повезаност ероса са деструктивним силама, односно темељну одређеност сексуалности и еротског идентитета инхерентним недостатком, дисконтинуитетом, насиљем и жељом да се поседује други. Као основни циљ оваквог прегледа он наглашава утемељење специфичне дијалектике батајевског еротизма у чијој основи лежи инхерентна динамика бића као дисконтинуиране егзистенције између сазнања сопствене неутемељености и жеље за самопревазилажењем кроз фантазију разорног континуитета.

Имајући у виду специфичну форму културног протеста који се може препознати у оба књижевна контекста, кандидат у поглављу **ФУНКЦИОНАЛНОСТ ЕРОТИЗМА У АМЕРИЧКОЈ И СРПСКОЈ МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ** инсистира на чињеници да ова проза не може бити испитивана изван карактеристичног домена модернистичко-авангардне парадигме. У складу с тим, еротизам се, у овом поглављу функционално одређује као темељни аспект превредновања традиционалних образаца у имагинацији рата као простора епске утопије. На тај начин се такозвана „проза протеста”, односно модернистичко-авангардна проза о Првом светском рату посматра као неодвојиви аспект свеукупних духовно-поетичких превирања у књижевности и култури између два рата, а еротизам се са маргине поставља у центар књижевно-поетичког испитивања. Кандидат истиче да еротизам игра изузетно значајну улогу у поступку естетског превредновања.

Континуитет империјалне косовске утопије у реинтерпретацији искуства Првог светског рата кандидат сагледава у монументалној меморијалној архитектури, а слично искуство у европским и америчким меморијалним комплексима насталим после рата, где доминира идеалистичка фигурација са нагласком на античком идеалу снажног и складног мушког тела које брише оскађено тело ратника у друштвеној свести постратног света. Уводећи тело и драму телесности у језгро своје наративне транспозиције ратног искуства, ратна проза инсистира на преиспитивању основа традиционалне моралности па се, подвлачи кандидат, по Батају отвара могућност да се «назре наличје једне фасаде чија се беспрекорна спољашност никада не доводи у питање». Услед напуштања или преображаја традиционалних канона у представљању ратника-хероја, еротизам функционише као иронијски поступак показујући да је деловање ратника примарно инспирисано ефемерним жељама и страховима а не одбраном симбола националне митологије. Еротизам доказује везу ратног насиља и сексуалности јер разоткрива деловање хегемоне мушкости која функционише као друштвено конструисани а не у егзистенцији објективно утемељени идентитет уз инсистирање на разорном дисконтинуитету као почетном делатном елементу у самом

језгру мушкости. Кандидат подвлачи да наглашавање бестијалног ратног насиља или уживања у свакој прекомерности као елемента замишљања ратног простора или његове реалности представља кључни доказ еротичке основе рата. Како такво насиље није утемељено у одбрани нити је засновано на било каквом рационалном политичком или економском чину, оно нужно разара епичност на којој инсистирају званични култови. Кандидат подвлачи да еротизам својом функционалном динамиком инсистира на чињеници да је рат културна институција која поред одбране од непријатеља подразумева и разрешење разорних унутарњих конфликта чиме разобличава водећу стратегију званичне културе. Иако се етичка илузија «праведног рата» никада не разара, кандидат истиче да сагледавање колектива као скупа појединаца одређених сопственом индивидуалном егзистенцијом указује на иронијски поступак демитологизације и десакрализације доминантних националних митова који функционишу као матрице у и интерпретацији ратног искуства.

Кандидат учова да и у Америци и у Србији постоји сличан напор нове генерације да се супротстави доминантном предратном схватању књижевности као вида естетско-моралне акције (Брајевићево читање Андрићеве *Госпођице* као пример представљања Првог светског рата из тзв аутсајдерске перспективе; Јовановићево и Павковићево негирање читања Краковљевих *Крила* као антиратног романа; Каулијева критика схватања појма «разочарења» из тзв «прозе протеста» као облика пацифизма или чак дефетизма; Куперманово одбацавање читања «прозе протеста» кроз „дезилузионизацију“ и „негација“ којима се најчешће одређује). Ипак, констатује кандидат, еротизам као функционално средство митологизације искуства рата представља истовремено и механизам афирмације неких реторичких и културних модела и стереотипа који нису у супротности са темељним вредностима патријархалне културе. Аутори међуратне прозе у својим делима наглашавају дисконтинуитет између идеализоване слике рата унутар официјелне културе и аутентичног искуства појединца не негирајући стереотипе патријархалне културе у области сексуалне разлике и идентитета мушкости.

Кандидат закључује да се функционалност еротизма у међуратној прози може тумачити и у контексту постратне трансформације и реконструкције мушкости; односно продора концепта сирове мушке сексуалности као модела модерне мушкости у књижевност. У англоамеричком културном контексту ново мушко тело се промовише кроз масовну промоцију бодибилдинга, борилачких и других спортова као и напреднио схватање медицинске протетике. У наративном дискурсу америчке и српске прозе посебно место заузима тип новог јунака „ратника-интелектуалца“ (студент, филозоф, професор, уметник) који деконструише конзервативну идеју раздвајања *етоса* и *ероса* јер су код њега интелект и мушка сексуалност равноправни. Мишић истиче да Дос Пасос, Хемингвеј, Столингс као и Црњански, Краков, Јаковљевић, Васић и други инсистирају на утемељењу новог концепта- церебралне хегемоне мушкости.

Пратећи појам превредновања, Мишић у овом поглављу показује да разобличавање традиционалних канонских модела који глорификују рат и херојску етику ратника, никако не подразумева отклон према фаличком еротизму и родним

матрицама ратничке културе. Инсистирајући на еротизму у функцији разобличавања традиционалних романтичарско-епских образаца у имагинацији ратног простора, који подразумевају глорификацију рата и ратника као епског хероја, његову аскетску духовност и бескомпромисни континуитет индивидуалне делатне етике и највиших моралних принципа епског патријархалног колектива, кандидат, с друге стране, у испитиваним делима препознаје тежњу ка структурирању новог типа јунака. Он наводи да у датом дискурсу није у центру пажње тип епског хероја, већ мушкараца-ратника чије је деловање, у основи, примарно инспирисано ефемерним жељама, страховима, комплексима и потиснутим страстима, а не одбраном епских вредности и општим добром заједнице. На тај начин, тврди Маријан Мишић, тело и сексуалност у жижи наративне транспозиције непосредног искуства рата одређују отклон према традиционалним обрасцима епске моралности, али не и према фаличким матрицама сексуалног понашања као парадигматској вредности патријархалне културе. Управо зато је његов закључак да у основи овог постратног протеста не треба видети радикално одбацивање или оспоравање, већ првенствено тежњу ка естетском превредновању света и традиционалних форми које не одговарају сензибилитету савременог човека.

Следећи дату тезу, кандидат у поглављу **ЕРОТИЗАМ И РАТ** недвосмислено доказује оперативност традиционалних родних стереотипа који обликују колективну свест патријархалне културе, што с друге стране, темељно проблематизује сваки покушај једностраног одређења овог прозног дискурса у контексту свеобухватне антиратне критике или бескомпромисно пацифистичког става. Иако је однос према рату у такозваној „прози протеста” у америчкој и српској међуратној књижевности недвосмислено одређен поступцима проблематизовања канона, демитологизације и десакрализације рата и ратних хероја, он се, тврди Мишић, никако не може једнострано и површно одредити као антиратни или пацифистички. Оно што кандидат у том контексту сматра посебно значајним јесте чињеница функционалне оперативности суштинског стереотипа да је рат типично мушка активност - „учешће у рату”, каже се, „никако није срамотна или понижавајућа ствар, већ на свакако специфичан начин, и поред снажне огорчености и разочарења, служи на част ономе ко се из њега вратио”. Такође, реинтерпретација основних елемената идеологије хегемонског модела који се темељи на етици фаличког еротизма и имплицитном поистовећивању *етоса* и *ероса* као суштинских категорија аутентичне патријархалне мушкости, истовремено ставља у први план њену инхерентну неутемељеност. Дисконтинуитет између њене егоистичне фикције и реалности која се разоткрива у односима интерсубјективности, на тај начин имплицитно сугерише повезаност ратног насиља и одбране угрожене фикције.

У потпоглављу **Еротизам и рат: угрожена фикција мушкости и фантазија континуитета**, полазећи од Батајеве тезе да рат, оргија и жртвовање имају заједничко порекло које је у вези са постојањем забрана супротстављених слободи и разузданости деструктивних сила у човеку, Мишић указује на низ полемолошких расправа, на челу са чувеном студијом Г. Бутула *Les Guerres: Elements de Polemologie*, које рат доводе у везу са обредно ритуалним синкретизмом. Сама одредница Светски

или Велики рат указује на свеобухватност доживљаја у којем долази до укидања друштвених односа профане стварности. Кандидат подвлачи да доживљај Првог светског рата у делима америчке и српске међуратне прозе инсистира на лиминалности, а као примарни маркер лиминалног сагледава карневалски хронотоп, односно свеопшту народну параду као суштинско обележје карневала. На улазак у ову, „другу стварност“ указују, констатује кандидат, примери из романа Д. Трамба *Johnny Got His Gun*, као и Валтер Вебстер из романа *Company* К. В. Марча. На сличан модел кандидат указује и у романима *Српска триологија* С. Јаковљевића и *Fragmena tragoedie belli* М. Голубовића, као и у *Дневнику о Чарнојевићу* М. Црњанског. И у америчком и у српском роману уочљива је ратна трансформација најразличитијих простора у оргијастичке рајеве (Сеоце Бефор у роману Виле Катер *One of Ours* наличи Ваљеву из приповетке „Ресимић добошар“ Д. Васића као и развратном Солуну Кракова).

Одлазак у рат прижељкује се као бекство од једноличја свакодневице и могућност реализације нове егзистенције изван мирнодопског живота, подвлачи кандидат. То чине Вилијем Хикс, јунак Бојдовога романа *Through the Wheat*, али и многи други јунаци америчке прозе: Фредерик Хенри, Џон Ендрјуз, Ден Фузели, Клод Вилер, али и Алексије Јуришић, јунак Васићеве *Црвене магле*.

Како савремена полемологија види рат као друштвену институцију која, поред одбране физичког опстанка, брани и психички опстанак кроз екстерну трансформацију разорних интерних конфликта и њихово разрешење у форми спољашњег непријатеља, кандидат закључује да је рат и манифестација еротизма који потврђује своје циљеве и начела као друштвене функције. Батај инсистира на томе да је област еротизма у суштини област силе и насиља јер је начело испољавања еротизма уништење структуре затвореног бића, па се зато ратно насиље уско повезује са сексуалним насиљем. Неспутана сексуалност исказана на разне начине, од ласцивне еротике до најдеструктивнијих облика „светог махнитања“, представља, по кандидату, основу ратног доживљаја у америчкој и српској прози о Првом светском рату, доказујући тако свест о еротичкој условљености рата. Он подвлачи да у прилог томе говори и чињеница да ратна пропаганда најчешће тражи надокнаду за угроженост идентитета нације у бескомпромисном насиљу. (Као изузетне примере Мишић наводи резонување о одласку у рат Дена Фузелија у роману Џона Дос Пасоса *Three Soldiers*, као и сцене иживљавања најскривенијих порива у роману *Крила* Кракова)

У потпоглављу *Еротизам тела: перцепција еротског тела*, полазећи од Батајеве тезе да је „еротизам тела, у основи, насиље над бићем партнера, насиље на граници смрти, на граници убиства“, кандидат закључује о фаличким основама батајевског еротизма заснованог на строго прописаним улогама у патријархалној култури које креирају сексуални идентитет индивидуе. Фалички еротизам захтева „хегемони“ концепт мушкости и апсолутну доминацију мушког принципа у вођењу женскости ка врхунцу задовољства. Осврћући се на различите идеалне моделе мушкости кроз време, кандидат истиче да хегемони модел мушкости који настаје крајем 18. века у контексту Француске револуције и уско је повезан са капитализмом, национализмом, империјализмом и милитаризмом, представља синтезу претходних

модела, истичући у први план концепт „животиње у мушкарцу“. Напуштајући традиционални викторијански модел “manliness”, америчка култура крајем 19. века прихвата концепт „working class masculinity” који одређују мишићава тела и агресивна сексуалност, док присуство мита о „црном силоватељу“ показује фасцинацију примитивном мушком сексуалношћу. Кандидат подвлачи да ће овај идеал потентне и похотне мушкости доминирати америчком културом све до шездесетих година 20. века када ће бити превреднован у студентским демонстрацијама. Слично америчком моделу и српска патријархална култура третира мушку сексуалност као моћну и агресивну дозвољавајући јој двоструке стандарде унутар друштвених односа и прописних сексуалних улога. Кандидат истиче да се паралелно са тим жена поима и као грешница са демонским моћима и као пасивно, незаштићено биће, што резултира у томе да у патријархалној култури тело жене никада није њено већ припада мушкарцу.

У **Перцепцији мушког тела**, кандидат истиче да у колективној уобразиљи, без обзира на огромне размере деструкције и „масовну кланицу“, Први светски рат, у складу са етиком карневалског хронотопа, задржава ореол сакралног простора у којем се „фантазира континуитет апсолутне мушке егзистенције“ па је он зато простор грубе мушкости чијој сексуалности припадају све жене. Већина мушких ликова у америчкој и српској прози, како Мишић види, припада „стереотипу вука“. Као такве Мишић, у америчкој прози, види Ричарда Плама, јунака Столингсовог романа *Plums*, мајора Адамса и наредника Рајана из Бојдовог романа *Through the Wheat*, наредника Новака, Џонија Харда и Црног Жана из Стивенсовог романа *Mattock*, Џоа Бонама из Трамбовог романа *Johnny Got His Gun*, бригадног генерала Асолана из Кабовог романа *Paths of Glory*, Дена Фузелија из Дос Пасосовог романа *Three Soldiers*, чланове Марчове Чете К у истоименом роману, Фредерика Хенрија и Риналдија у Хемингвејевом роману *A Farewell to Arms*, Џорџа Такера из Бинсовог романа *The Laurels are Cut Down*. И у српској прози се структурна фантазија фаличког еротизма гради по идентичном моделу, конастатује кандидат, па као доминантне мушкарце сагледава Обрада Јеремића у *Невидбогу* Ратковића, Васићеве јунаке Ђорђа Христића и Алексија Јуришића у *Црвеним маглама*, Петровићевог планинца Мишу у роману *Дан шест* и Смиљанићевог наредника Александара, Петра Рајића Црњанског, Јаковљевићевог поручника Александра и Краковљевог Бору Павловића.

Када приказују аутентичну хегемону мушкост која се утмељује у изједначавању телесне снаге и сексуалне потенције са мушким идентитетом, ратничким поносом и чашћу, аутори прозе реинтерпретирају свест о рату као културној институцији створеној ради одржавања постојећег система са ригидним матрицама сексуалног понашања и нужним остварењем прописаних сексуалних улога по цену друштвене изопштености, констатује кандидат. Насиље, сировост и агресивна сексуалност представљају главне услове еротског потенцијала мушкости у домену прописаних сексуалних улога у патријархалној култури.

У **Перцепцији женског тела** најпре се истиче да је еротска перцепција тела у реторици патријархалног дискурса одређена етиком хегемоне мушкости и да подразумева прецизно дефинисане сексуалне улоге: моћни мушкарац доминира свим областима приватности и друштвености уз нужну активну сексуалност и потентност

као обележја еротског идентитета, а жена има улогу пасивног елемента, што је последица објективних карактеристика рода. Еротски идентитет жене гради се на принципу добровољне податности, од чега зависи и њена привлачност. Жена остварење своје сексуалности сагледава само у могућности да буде поседована од стране мушкарца. У складу с тим, кандидат указује да у ратној прози, апсолутни еротски потенцијал има мушкарац у униформи, тј, да ратник представља центар женских еротских маштања. Примере налази у односу Јелене према Ђорђу у Васићевим *Црвеним маглама*, мис Устон према нареднику Александру у Смиљанићевом роману *Успут* као и у Краковљевим романима.

Тело жене се, у складу са њеном пасивношћу, у ратној прози перципира као обло, нежно, меко, које треба да утоли сваку глад. Као примере кандидат, између осталих, указује на сцене у Петровићевом *Дану шестом*, Ратковићевом *Невидбогу*, у Стивенсовом роману *Mattock*, и Дос Пасосовом *Three Soldiers*. Еротска перцепција женског тела, подвлачи кандидат, у ратној прози ослања се и на дискурс који жену види као деструктивну еротску енергију, с тим да она тражи своје функционално остварење у мушкарцу који ће је укротити (лик разуздане жене из Дос Пасосовог романа *One Man's Initiation – 1917*, Јуришићев доживљај Јелене из Васићевог романа *Црвене магле*).

У **Фаличкој перцепцији у основи еротске оптике** кандидат указује да појам еротске перцепције треба посматрати као двокомпонентни комплекс који сједињује генитални нагон и метасексуалну свест, што имплицира интересубјективност сексуалне пожуде. Како еротско искуство бескомпромисно поставља питање жеље другог, то оно демаскира мит о супериорној мушкости. Сексуална пожуда истовремено је одређена жељом да се буде предмет пожуде другог што одређује инхерентно субверзивни карактер еротске перцепције. Вербализација сексуалне пожуде у патријархалном дискурсу имплицитно је условљена динамиком еротске жеље, констатује Мишић. На тај начин фаличка перцепција која наглашава примат мушкости у односу на маргинализовану позицију жене имплицитно редефинише конструисану релацију. Поред схватања да сексуална објектификација представља стратегију успостављања илузије премоћи мушкости, кандидат указује и на схватање да се фалички еротизам тумачи као одбрамбени механизам „аутентичне“ мушкости којим се она супротставља инхерентној хомофобији у језгру своје стурктуре. Такође, могуће је насиље фаличког еротизма тумачити у контексту извесности да је „аутентична“ мушкост инхерентно оптерећена комплексом „позајмљеног“ идентитета, страхом да је заснована на симулацији. Фаличка перцепција у основи еротске оптике, закључује кандидат, ради свог субверзивног карактера, проблематизује свако једнострано (антиратно или пак милитаристичко) тумачење специфичног односа према рату у српској и америчкој прози.

У потпоглављу **Еротизам срца: структурирање еротског идентитета ратника** Мишић најпре констатује да по Батају еротизам срца представља „постојанији вид еротизма тела који се одваја од његове материјалности и подразумева настављање страсти у домену моралне наклоности“, и да као такав представља незаобилазни аспект у тумачењу природе еротског идентитета ратника. Како Мишић у

Етосу и еросу мушкости показује у осврту на савремене теорије мушкости (Комисар, Бренон, Кимел, ла Ђела, Доналд, Жилет, Мур, Ченон, Јегерс), у језгру еротског идентитета мушкарца лежи страх од разоткривања родне неаутентичности па зато хегемони модел мушкости као суштинске одлике има агресивност и ратоборност. Функционално повезивање *ероса* и *етоса* у контексту хегемоничног модела мушкости подразумева да је социјална реализација друштвено прописаних улога битни аспект сексуалности, па зато сексуалност постаје незаобилазни аспект мушке социјализације. Снажан и агресиван хетеросексуални нагон постаје централни концепт идеалне ратничке мушкости. Рат представља један од врхунских изазова којима мушкарац може доказати свој аутентични родни идентитет јер на изазов рата одговарају само „први мушкарци“. На тај начин, констатује Мишић, еротизам срца деконструира покушаје метафизичког утемељења сексуалне разлике показујући да је херој, као еротски субјект, само дисконтинуирано биће одређено лакановским концептом екстимности односно ексцентрираног еротског идентитета у другом. Еротизам срца, закључује кандидат, разоткрива специфичне механизме који условљавају деловање ратника као мушкарца а не хероја проблематизујући традиционалну романтичарско епску парадигму у тумачењу ратног искуства у прози о Првом светском рату.

Ставови, поступци и размишљања јунака незаобилазни су у разграђивању традиционалних епских модела, подвлачи Мишић на почетку дела рада „**Самоодређивање (ратник за себе)**“. Као примере он наводи структурирање лика Клода Вилера, главног јунака романа В. Катер *One of Ours* кроз исповедне секвенце које његов одлазак у рат образлажу као бекство од празног живота и доминантне жене, деловање Џона Ендрјуза у Дос Пасосовом роману *Three Soldiers* примарно устројено одбраном еротског идентитета утемељеног у самољубљу и фикцијом сопствене доминантности, а не вредностима националног етоса. Схватање да је врхунска слобода мушкарца у одлуци да поступа у складу са својим потребама и жељама представља контекст у којем долази до промене перспективе у односу на традиционално схваћене моделе понашања. Дезертерство, на пример, добија одређење врхунског израза аутентичне мушкости која делује у складу са својом етиком без обзира на последице (дезертерство Џона Ендрјуза; дезертерство Фредерика Хенрија у *Farewell to Arms*). Инсистирање на первертирању вредности традиционалног херојског етоса који подразумева доминацију *ероса* над *тимосом* представља суштински елемент поетичке трансформације у разграђивању идеологије романтичарско–епске реторике, констатује Мишић, указујући да примере оправданог дезертерства ради задовољавања еротских страсти често налазимо у „прози протеста“. На сличне примере Мишић указује у Бојдовом роману *Through the Wheat* и Васићевим *Црвеним маглама* (мотив за саморањавање К. Харимана и Ђ. Ристића је писмо вољене жене), што, по кандидату, јасно доказује да се ради о универзалној трансформацији аксиологије традиционалних модела.

Угрожена фикција мушкости резултира, како тврди Мишић, у насиљу, односно у бекству у хомосоцијални простор рата у оквиру којег се трага за потврдом сопствене аутентичности (Џорџ Такер у гневу што је вољена жена изабрала његовог брата одлази у рат; Александар у роману Д. Смиљанића *Успут* жели да се освети супарнику у борби

за наклоност мис Устон због понижења када га овај отпушта из болнице још неспремног за фронт). Упечатљив пример који показује да у основи ратног насиља лежи интимни доживљај угрожене фикције мушкости Мишић сагледава и у роману Кабовом *Paths of Glory*, у лику генерала Асолана који угрожени војнички „статус“ брани насумичним стрељањем „за пример“. То је пример, како луцидно истиче кандидат, параноичне тежње лакановског „лудог закона“ ка бескомпромисном доказивању снаге и потентности, а не чин одбране високих вредности цивилизације. Сличан пример представља и деловање Теренса Матлока у Марчовом роману *Company K* који себе доживљава као господара војничке сексуалности и жеља, а њихову поругу решава кажњавањем. Слично Марчу, подвлачи Мишић, Васић у роману *Црвене магле* разобличава фикцију аутентичности хегемонског модела мушкости кроз лик Алексија Јуришића чији је живот изван рата оптерећен комплексом *двоумице*.

Мишић подвлачи да се мушкост често схвата као фингирана, да се њена иконографија доживљава као маска, и да се то предочава читаоцу кроз самоиронијско разоткривање јунака. Примере налази у *Српској трилогији* С. Јаковљевића, као и романима *Незнани јунак* Е. Петровића и *Дневник о Чарнојевићу* Црњанског, на основу којих закључује о недвосмисленом разграђивању традиционалног романтичарско-епског канона. Специфичну форму самоодређивања Мишић сагледава у фантазији индивидуалне ратничке мушкости која прижељкује врхунско задовољење у дивљењу и обожавању од стране другог чиме доказује ексцентрираност у језгру свих идентитета (фантазије Парвина Матока из Стивенсовог романа *Mattock*, будне сањарије поручника Александра из Смиљанићевог романа *Успут*). Самоодређивање, констатује Мишић, показује да је деловање ратника најпре инспирисано успостављањем хегемоне фикције, а не одбраном националног и врхунских вредности. Хегемона мушкост је у основи оптерећена комплексом позајмљеног, друштвено конструисаног идентитета, која нема утемељење у егзистенцији. Разоткривајући деловање хегемоне мушкости еротизам, закључује Мишић, доказује повезаност ратног насиља и сексуалности, инсистирајући на разорном дисконтинуитету као делатном мотиву у самом језгру мушкости.

Други представља интегрални елемент еротског идентитета ратника јер, како истиче кандидат у делу рада „**Други за ратника**“, функционише на принципу туђег погледа, односно ауторитета друге мушкости. Управо зато, подвлачи Мишић, савремени теоретичари указују да у самом језгру идеологије хегемонског модела мушкости постоји *хомофобија* превасходно као страх од понижења и потчињавања доминантнијем мушкарцу. Већ је наглашено да је у језгру еротског идентитета мушкарца присутан стални страх од разоткривања сопствене мушкости као лажне услед чега се структурира посебна етика у циљу доказивања сопствене аутентичности. Како је еротски идентитет чисто дискурзивна конструкција одређена инхерентним доживљајем сопственог дисконтинуитета, част и достојанство мушкарца ратника захтевају бескомпромисно деловање ради доказивања. Тако други постаје гарант идентитета ратника у хомосоцијалном простору, односно сведок његове мушкости (у приповеци М. Борисављевића „Ускрс на Кожуфу“ млади Миљко предузима ризичан подухват самодоказивања, у роману Т. Бојда *Through the Wheat* Хикс у тренутку

највеће слабости од болести одбија да се врати у позадину већ прибегава ритуалном довођењу у ред своје опреме).

Значајну компоменту у структурисању ратног идентитета чини препричавање ратних и љубавних доживљаја као облик међусобног повезивања мушакараца у рату, наглашава Мишић. Поред простора фронта, војничка кантина или бордел представљају иницијацијске просторе мушкости где се овакви догађају препричавају (тако делују Фредерик Хенри у Хемингвејевом роману *Farwell to Arms* и Васићев јунак Ђорђа Христића у роману *Црвене магле*). Поред кафане и бордела, и болница је простор где се доказује бескомпромисна ексцентрираност мушкости, јер је ту ратничка мушкост пошто је физички онемогућена, најугроженија (понашање Фредерика Хенрија у болници, понашање неколико ликова у приповеци „Реконвалесценти“ Драгише Васића).

Индивидуална мушкост услед инхерентне несигурности и неутемељености свој идеал види остварен у другом, због чега други представља интегрални део еротског идентитета индивидуе, констатује у делу рада „**Ратник за другог**“ кандидат. Доказ да се друга ратничка мушкост посматра као остварење идеала може се наћи, подвлачи Мишић, у скоро свим испитиваним делима америчке и српске прозе о Првом светском рату. Најпре, мушкарац-цивил се у времену рата посматра као аберација нормативне мушкости (то увиђају и Фредерик Хенри, и Ђорђе Христић и Алексије Јуришић); потом, цивили пред ратником, без обзира на сопствени друштвени статус, осећају понизност и поштовање (у Марчовом роману *Company K* богаташ Штајнер осећа се постиђено пред војницима, Ден Фузели у *Three Soldiers* Дос Пасоса зна да идентитет војника изазива дивљење службеника, у *One of Ours* Виле Катер мушкост Клода Вилера постаје предмет зависти његове, иначе богате и успешне браће).

Посебан модел односа ратничке и цивилне мушкости подразумева однос оца и сина, па кандидат наводи низ примера који ово илуструју: у Хемингвејевој причи „*Soldier's Home*” отац Харолда Крибса одлучује да свом сину, повратнику из рата да аутомобил за вечерњи излазак; у роману Д. Трамба *Johny Got His Gun* бивши бунтовни робијаш Мајк дозвољава својој кћери да проведе ноћ са Џоом Бонамом који одлази на фронт. Сличне ситуације кандидат уочава у сцени опроштаја оца и сина у *Српској трилогији* С. Јаковљевића, као и у *Незваном јунаку* Е. Петровића у сусрету наратора са оцем извесног Јаноша.

Поред односа цивилне и ратничке мушкости значајан аспект социјализације ратника у хомосоцијалном простору рата представља и однос према другим ратницима, одређен доживљајем туђе ратничке мушкости као аутентичне реализације хегемонског модела. Типичан пример кандидат налази у Хемингвејевој „болничкој“ причи „*In Another Country*” у којој јунак мисли да су други ратници они „прави“ и да су истински заслужили своје медаље. Одликовања или ознаке чина представљају симболичку трансформацију „фалусног лода“ у традицији ратничке вестиментарности, подвлачи кандидат, што ће Хемингвеј најјасније исказати у роману *A Farewell to Arms* кроз утисак који на Фредерика Хенрија оставља доктор Валентини јер на рукаву има ознаке мајорског чина. У Стивенсовом роману *Mattock* Џо и Парвин снажну мушкост Црног Жана сагледавају у његовим многобројним одликовањима а не у чињеници да

он осваја неодољиву Жуни Тудесак.

С друге стране, кандидат указује на инхерентну повезаност и међусобну условљеност симболичких прерогатива ратничке мушкости и њене сексуалне потентности. У Бојдовом роману *Through the Wheat* мајора Адамса обожава пола батаљона ради прича о његовој похотљивости. Храброст, борбеност и одлучност ратника имају исти статус као његова потентност, односно велико сексуално искуство. Наратор у Јаковљевовићевој *Српској трилогији* описује војника Јанкуља, искусног у „женским питањима“, као недостижан узор. Углед који имају потпоручник Александар завни Бас у *Српској трилогији* и потпоручник Бора Павловић у Краковљевом роману *Кроз буру* почива и на њиховим ратним вештинама и одважности, и на њиховим заводничким подухватима.

Жена представља неизоставни елемент у структури еротског идентитета ратника, истиче Мишић у **Еросу женскости у структури еротског идентитета ратника**. Доминантни дискурс у патријархалној култури који структурира свест о женској сексуалности обједињава два, наизглед противречна модела: један жену сагледава као грешницу демонских моћи чија сензуалност доноси пропаст, други жену види као темељ породичних вредности – она прихвата подређеност и омогућује напредак целе заједнице. Оба ова конструкта одговарају функционалној етици сексуалне разлике у патријархату и оправдавају с једне стране фаличку доминацију агресивне мушке сексуалности, а са друге значај патријархалне мушкости у формирању уређења друштва у којем је жена безусловно подређена и срећна. У фикцији аутентичне патријархалне мушкости мушкарац потчињавајући жену сексуално и друштвено доказује свој ратнички статус.

У „**Жени у рату**“ кандидат се најпре осврће на медицинске приручнике из Првог светског рата који физичку или психичку слабост војника у рату третирају као „феминизираност“ да би констатовао да фронт почетком 20. века остаје мушки простор у којем је присуство ратоборне женскости непожељно. У наративном дискурсу америчке и српске прозе о Првом светском рату жена ретко напушта традиционалне оквире прописаних сексуалних улога и тада представља претњу мушком идентитету. О томе сведоче примери Инид Ројс, јунакиње романа Виле Катер *One of Ours*, Јелене Христићеве, *femme fatale* у роману *Црвене магле*, Дос Пасосове Женевјев Род или Фокнерове Маргарет Пауерс. Маргарет Пауерс је у роману доживљена од стране Џона Гилигана као несвакидашња родна аберација, а сличан је случај са доживљајем младе брђанке од стране Стевана Папа Катића у роману *Дан Шести* Р. Петровића. У највећем броју случајева, ипак, подвлачи кандидат, наративни дискурс америчке и српске међуратне прозе о Првом светском рату инсистира на традиционалним стереотипима женске инфериорности: женски идентитет одређен је мајчинском пожртвованостју, пацифизмом, несамосталношћу, емоционалношћу и потребом за мушком фигуром. Због ових особина жена се у простору рата везује за просторе позадине. С друге стране, у ратном простору она је објекат разуздане мушкости која у њој види ратни плен или симболичку вредност националног етоса чијим се сексуалним скрнављењем непријатељу наноси увреда.

Жена представља незамењиви аксиолошки маркер у структури еротског

идентитета ратника упућујући на угрожену фикцију мушкости у ратном насиљу, истиче кандидат у делу рада „Жена за ратника“. Мада се као један од разлога за одлазак у рат наводи одбрана жене од сексуалног насиља, ипак се иза тога налази тежња да се по сваку цену сачува херојска фикција супремативности, па тако императив одбране женске части упућује на егоизам, истиче Мишић. Он разоткривање перверзне логике патријархалне идеологије налази у примеру из романа *Дан Шести* када Драгиша повређен коментаром Јована као искусног мушкарца о својој подређености у љубавној вези жели да се овоме освети. Ратник у жени види биће које мора да потчини својој вољи, али коначно потчињавање представља и крах еротске фантазије, односно ишчезавање еротске привлачности. Жена се зато у ратној прози најчешће фантазира као тело јер у објектификацији ратничка мушкост превазилази страх од потчињавања своје фикционалне утемељености, закључује кандидат. Отуда Хемингвеј на крају романа *A Farwell to Arms* укида сваку идиличну перспективу; Кетрин Беркли, као идеална жена уласком у простор профане стварности мора да умре јер би срећан крај разрушио делатну етику хегемоне мушкости коју представља Фредерик Хенри. Сличан пример кандидат налази у Васићевом роману *Црвене магле* у љубави Јуришића и Наталије. Јунакиња и овде умире, верна вољеном мушкарцу до краја, управо када, привидно се трансформисавши, он помисли да је спреман да се вољеној жени врати.

Апсолутна подређеност жене није коначна фантазија хегемоне мушкости која увек перверзно прижељкује отпор о чему, по кандидату, сведоче примери у романима *Дневник о Чарнојевићу* Црњанског (Петар Рајић се после авантуре са Пољакињом осећа испражњено и жуди за ратом) и *Plums* Столингса (пожртвована Езми не успева да избегне брачну кризу са Ричардом Пламом јер он непрестано уображава сопствену пониженост исказујући неповерење у жену). Еротска објектификација женскости од стране ратника, изван моралних ограничења стварности, представља један од суштинских ефеката замишљања ратног простора као простора утопије. У том простору жена је доступна и прижељкује уживање у потентној ратничкој мушкости. Између осталих, кандидат као пример наводи еротски сусрет поручника Александра са девојком код бунара који он препричава наратору у *Српској трилогији* а у којем он себи даје право да поседује жену изван свих моралних обзира.

Привлачност ратника за жену почива на доживљају његове сакралности, истиче кандидат у делу рада „Ратник за жену“. Сакрална проституција у простору рата не представља моралну аберацију нити подлеже офоцијелној осуди већ представља неодвојиви аспект лиминалности рата. Пример преображења патријархалне жене у љубавницу која се подаје ратнику кршећи све моралне норме Мишић налази у роману Вилијама Марча *Companу K* (исповест Бленфорда о девојци која пристаје да са њим оде у хотел), а сакрална проституција поистовећује се са „ниском“ у *Дневнику о Чарнојевићу* (опис еротског сусрета Петра Рајића и Лусје). У мушкарцу као сакралном бићу жена види остварење аутентичне мушкости у јединству хришћанског витеза и херкуловог љубавника. Женски доживљај ратничке мушкости доминантно је одређен фаличким еротизмом, истиче кандидат, што подразумева да апсолутни еротски потенцијал ратника у складу са смелошћу, одлучношћу и физичком снагом

сугерише и потентну сексуалност. Значајан аспект у структури мушког еротског идентитета представља и „женски поглед“, као инхерентни елемент његове уобразиље. Пример Мишић налази у роману *Црвене магле* Драгише Васића (пошто прими писмо с фронта које сугерише да је његово рањавање дезертерски чин Христић се сагледава кроз Јеленину визуру, када нестаје његова аура идеалног ратника и љубавника). У часу када један од елемената који граде хегемони модел мушкости нестаје, ишчезава еротски потенцијал ратника, закључује кандидат. Тиме се доказује да мушко тело, само по себи, није довољан услов еротске привлачности за жену. Чак и када се чини да постоји „аутентични“ женски доживљај мушкарца који Мишић наводи у низу примера, таква могућност је осујећена као романтична варка којом се маскирају истинска осећања и жеље.

У потпоглављу *Сакрални еротизам: жртвовање и ритуални континуитет* Мишић најпре подвлачи да је првобитно одређење еротизма, по Батају, у основи религијско. Тумачење сакралног еротизма Батај заснива на примеру ритуалног жртвовања који пореди са еротским чином. Сакрално је управо континуитет бића који се у току свечаног обреда открива онима који везују своју пажњу за смрт једног дисконтинуираног бића. У чињеници сакралности хумане егзистенције почива и сакрална природа ратника. Ритуали испраћаја војника показују све аспекте жртвених обреда. Пример кандидат налази у роману *Покошено поље* Бранимира Ћосића у опису испраћаја на фронт четири стотине младих војника, међу којима је и Жарко, кроз перспективу Жарковог сестрића Ненада. Значај сакралног еротизма у прози о Првом светском рату утемељен је у чињеници мистичне привлачности рата као простора у којем се фантазира досезање апсолутне егзистенције. Искуство рата представља облик духовног просветљења у којем долази до снажног задовољства услед «помрачења свести» О овом амбивалентном унутарњем искуству, по кандидату, сведочи већина обрађених дела о Првом светском рату. Специфичан пример Мишић налази у роману Томаса Бојда *Through the Wheat* (непосредно искуство рата разорно делује на јунака Хикса, али у наративизацији овог доживљаја постоје и елементи перверзног уживања). Наратор Петровићевог романа *Незнани јунак* описује слично искуство екстатичног махнитања у јуришу које се завршава формом религиозног трансa условљеног деструктивном жељом. Краков у опису ноћног јуриша у роману *Крила* говори о универзалном искуству које представља домен надличног, исконског и сакралног.

Искуство сакралног еротизма, према Мишићу, значајно је ради разумевања концепта *разарања шлузија* као суштинског идејног параметра антиутопијског наратива о рату. Иако разочарење означава „освешћивање жртве“, то не значи и неповратну трансформацију жеље која би отворила могућност нацрта пацифистичке утопије. Пример Мишић налази у роману *Plums* Лоренса Стерлинга када Ричард Плам схвата, видевши болесног председника Вилсона, да је људско деловање у основи егостично али и да је рат неминовност људске природе, резултат фаталне хумане динамике која се никад не разрешава ван датог дијалектичког контекста. До истог сазнања долази и Алфред Такер, јунак Бинсовог романа *The Laurels are Cut Down* који аутентичну природу хуманитета као фаталне дијалектике сазнаје управо преко рушења

илузија. Илузију утопистичког разрешења фаталне дијалектике хуманитета разара и Дос Пасос у роману *One Man Initiation: 1917*. Најупечатљивији пример ове фаталне динамике Мишић налази у роману *Johny Got His Gun* Д. Трамба где се јасно наглашава да разарање илузија не значи повлачење у пасивност већ настојање да се схватање рата као трагичног искуства усмери ка разобличавању официјелног поретка.

У потпоглављу **Функционалност рата у структурирању идентитета мушкости** је најпре истакнуто да се у колективној уобразиљи патријархалне културе рат фантазира као простор мистичног континуитета, односно остваривања апсолутне егзистенције хегемоне мушкости која стално трага за радикалним облицима доказивања аутентичности. Било да су у рат отишли као добровољци или су мобилисани, код ратника фантазија хегемоне мушкости функционише независно од обавезе. Вилијам Хикс, јунак Бојдовога романа констатује да је већина ушла у рат вођена идејом остваривања личних амбиција а не заједничког циља. Дос Пасосов Хауи схвата на броду за Француску да никада није био срећнији јер у одласку у рат види бекство из учмалог живота, а слично размишљају и Банаћани, словенски студенти, у *Дневнику о Чарнојевићу*. Универзалност осећања указује, по Мишићу, да је еротизам егзистенцијални феномен. Да хегемона мушкост у рату жели искушавање континуитета кроз рушење свих норми, разузданост и задовољавање најскривенијих жеља показује пример Бинсовог јунака Џорџа Такера који у рату види могућност одбацивања свега што спутава његове жеље и разрешење сопствене драме кроз насиље над телом жене у љубавном чину. Радикално насиље, као и најразличитији облици сексуалног иживљавања над другима, нераскидиви су део простора рата и представљају последицу страха од сопствене неутемељености која би могла да се разреши кроз екстремно искушавање континуитета. Бестијално ратно насиље представља кључни доказ еротичке основе рата јер превазилази потребе нужне одбране или било какав рационални чин, па Мишић наводи низ примера који то илуструју.

Управо због свега наведеног кандидат закључује да искуство рата подлеже чињеници некомуникативности која почива на његовом статусу ритуалне тајне. Као пример Мишић наводи исповест редова Силвестера Кејта у Марчовом роману *Companys K* у којој се наглашава да приче о ратним страхотама распламсавају фантазију мушкости у којој рат представља изазов, а у чијој је основи потреба за сталним доказивањем. Чак се и у случају учешћа у рату овај третира као ритуална тајна која се не може пренети изван непосредног учешћа у њему. Џо Бонам, јунак Трамбовог романа себе доживљава као Христа, као новог месију, који доноси људима просветљење и нов епистемолошки поредак. И Кејт и Бонам се постављају као неприкосновени ауторитети који онемогућавају друге да говоре. Зато комуникација рата, закључује кандидат, представља изазов другој мушкости која га доживљава као угрожавање сопствене фикције. Цивилна мушкост фантазира рат као простор тоталне реализације сопственог родног потенцијала, односно превазилажење осећања неутемељености које треба да обезбеди улазак у тајну и позицију ауторитета, онога који је био тамо.

Пошто је у овом поглављу темељно испитао испољавање три регистра

батајевског еротизма на предложеном корпусу америчке и српске међуратне прозе у кандидатје зналачки доказао да ратно насиље баштини своје корене у сексуалности, односно да угрожена фикција хегемоне мушкости, која је у основи трајно оптерећена комплексима „позајмљеног идентитета” и објективне неутемељности у симболичком, неминовно тражи компензацију у радикалном насиљу. У том смислу, добијени резултати представљају значајан аргумент у супротстављању једностраним и у том смислу проблематичним тврдњама које ову прозу одређују у контексту бескомпромисно антиратног става и површног пацифистичког ангажмана. Насупрот томе, кандидат кроз истраживање аргументовано доказује одређеност писаца модернистичко-авангардне парадигме за што верније транспоновање једног комплексног и крајње амбивалентног доживљаја лиминалног простора у циљу естетског превредновања традиционалних образаца у имагинацији рата.

На основу тога се у завршном делу овог поглавља наглашава *differentia specifica* овог прозног дискурса који у својој тежњи ка аутентичном преношењу непосредног искуства ратног простора, представља рат као простор лиминалног поретка, а не епске утопије као манифестације највиших вредности патријархалног етоса. Зато се рат и представља као простор у којем долази до суспендовања темељних забрана профане стварности, а у који појединац улази одређен доминантним друштвеним дискурсима и оптерећен различитим интимним комплексима као биће дисконтинуитета.

У циљу коначног потврђивања изведених закључака који указују на несумњиву оперативност Батајевих теза у имагинацији ратног простора у контексту модернистичко-авангардне ратне прозе (а које указују на специфичан однос еротизма и рата, односно на међусобну условљеност сексуалности и насиља), у поглављу **КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА НЕПОСРЕДНОГ ИСКУСТВА ЕРОТИЗМА И РАТА** Мишић испитује карактеристичне форме концептуализације непосредног искуства еротске жеље и рата. У складу са основним претпоставкама теорије концептуалне метафоре и неуралне теорије језика, кандидат доказује недвосмислену повезаност ових појмова у хуманом искуству.

У потпоглављу **Теорија концептуалне метафоре** кандидат се осврће на уверење концептуалиста да метафора превладава у свакодневном језику и мишљењу и да је стога незамењива у разумевању свакодневних појмова и релација, односно да метафора лежи у основи људског сазнања као основни механизам концептуализације. Неурална теорија метафоре доказује да су језик и мишљење искључиво органски и искуствено условљени подвлачећи истовремено да је метафорички процес мапирања основни елемент структурирања аналитичког мишљења и појмовне вербализације.

У потпоглављу **Концептуализација непосредног искуства еротизма и рата** Мишић истиче, у делу рада под истим насловом, да **Насиље над другим телом, комадање тела и фантазија прождирања** леже у основи концептуализације непосредног искуства еротске жеље и ратног простора. У основи ратног насиља лежи страх од смрти који представља угрожавање фикције мушкости унутар идеологије хегемонског модела. Пошто слабост доводи до питање родни статус појединца, у домену еротске жеље доминира немир који се манифестује као физичка патња и инспирише фантазију разрешења кроз насиље. Дакле, стање еротске жеље подразумева

стање физичке и духовне патње чије се разрешење фантазира у другом телу, односно у насиљу над другим телом. Примере Мишић налази у приповеци Д. Васића „Исповест једног сметењака“ (еротска жеља је описана као свеопшти немир, а потом и разнеженост, скоро уплаканост), и у Дос Пасосовом роману *Three Soldiers* (еротска жеља Џона Ендрјуса приказана је као стање интензивних амбивалентних физиолошких сензација). Примере вербализације амбивалентности еротске жеље Мишић налази у роману *Црвене магле* Д. Васића и *Farwell to Arms* Е. Хемингвеја (исповест Јелене Христићеве о патњи услед разорне телесне жеље и немогућности њеног испуњења; подавање уз сузе Хемингвејеве јунанакиње на испољену мушку бруталност у загрљају).

Страх као елемент који угрожава фикцију мушкости захтева компензацију у физичком насиљу о чему, по Мишићу, сведочи пример из Бинсовог романа *The Laurels are Cut Down* (Џорџ Такер се, плашећи се смрти, нада утеси од Кларис, другарице из детињства, па у загрљају испољава грубост). Осећање гнева, истиче кандидат, које често претходи насиљу, веома често се вербализује као и непосредно искуство еротске жеље. О томе сведоче, по Мишићу, примери из Дос Пасосовог поменутог дела, као и из Столингсовог романа *Plums*. Да се непосредно искуство смртне опасности вербализује на исти начин као еротска жеља, кроз бурну физиолошку реакцију сведоче, по кандидату, примери из романа Џејмса Стивенса, Стевана Јаковљевића и Станислава Кракова.

Мишић истиче да се у испитиваном корпусу српске и америчке прозе о Првом светском рату фантазирање ратног простора као простора разузданог насиља и деструкција изван свих норми најчешће вербализује у домену еротске жеље. Примере налази у Бинсовом роману *The Laurels are cut Down*, као и у Столингсовом роману *Plums*. У ратном простору човек се неминовно суочава са разузданом деструктивном силом и то у њега уноси узбуђење: тако реагују Вилијам Хикс, јунак Бојдовог романа *Through the Wheat*, али и Петар Рајић јунак *Дневника о Чарнојевићу* Црњанског, као и ратници из Голубовићевог романа *Fragmenta tragoedie belli* и Петровићевог романа *Незнани јунак*. Неодољива привлачност ратног простора почива на универзалној опчињености смрћу па је непосредно искуство ратног простора понекад одређено фантазијом озверевања, комадања тела или прождирања. Алексије Јуришић у роману *Црвене магле* у хаосу ратне еуфорије осећа *зверску снагу*, а сличан доживљај рата имају и наратори у *Српској трилогији* и *Fragmenta tragoedie belli* као и у *Незнаном јунаку*. Стање шока и разуздане еуфорије ослобађања бића у јуришу Бојд у свом роману концептуализује кроз фантазију прождирања и комадања другог тела. Оно што је посебно значајно за разумевање и доказивање заједничке генезе рата, оргија и жртвовања, истиче кандидат, јесте чињеница да је метафора о зверима које вребају свој плен интегрални део еротске фантазије фаличког еротизма у домену телесне пожуде. Такве примере Мишић налази у Петровићевом *Незнаном јунаку*, у Јаковљевићевом роману, и у Дос Пасосовом роману *Three Soldiers*. У складу са основним обрцем концептуализације „еротска пожуда је глад“ Растко Петровић у *Дану шестом* описује фаличку фантазију Драгишину. Мишић такође наводи примере који указују да универзална привлачност фантазије прождирања и комадања тела надилази проблем

позиције субјекта (било да се ради о надређености или подређености), те да је амбивалентни доживљај перверзног задовољства пред смрћу и страха од смрти објективни садржај дате релације. Специфичан доживљај позиције субјекта као позиције еротског објекта за другог описан је у *Српској трилогији*, у *Црвеним маглама* као и у Краковљевом роману *Кроз буру*.

Непосредно искуство еротске жеље и рата концептуализује се често и у домену **пијанства, колективне халуцинације и лудила** (што је и наслов овога дела рада). У роману *Кроз буру* Кракова еуфорија ратног јуриша описује се као пијанство рушења које обузима сва бића укидајући разум. Примере концептуализације еротске жеље у области пијанства кандидат налази у романима *Црвене магле*, *The Laurels are Cut Down*, *One Man's Initiation-1917*. Поред пијанства, непосредно искуство ратне разуларености као и еротске жеље концептуализује се као стање трансa (Петровићев *Дан шест*) халуцинације (*Невидбог* Риста Ратковића, *Дневник о Чарнојевићу Црњанског*) и лудила (*Трамбов Johnny got his gun*, *Успут* Смиљанића, *Васићеве Црвене магле*)

Може се закључити да у овом поглављу рада ослањајући се на тезу искуствене условљености апстрактног мишљења према којој језик није независни сегмент људског ума, већ је условљен темељним искуствима људског бића и неминовно почива на основним когнитивним ресурсима човека, Мишић недвосмислено показује да је неодољива привлачност ратног простора у којем се фантазира распуштање дисконтинуираног бића кроз ослобађање од свих конвенционалних норми и ограничења профане стварности, квалитативно идентична инхерентној опчињености разорним континуитетом у основи еротске жеље.

На крају, у **ЗАКЉУЧКУ** дисертације, сумирајући резултате истраживања, кандидат још једном наглашава да тежња ка интеграцији неповлашћеног простора тела, сексуалности, еротске жеље и реалности хегемонског модела мушкости представља језгро авангардног поступка естетског превредновања традиционалних образаца у америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату. Како „естетско превредновање света” подразумева промену аксиолошке оптике насупрот традиционалним нормама и обрасцима друштвеног деловања, кандидат сматра да сексуално насиље или други облици иживљавања најскривенијих страсти нису првенствено дати у функцији описивања монструозне аберације личности која је резултат њене специфичне патологије, већ у функцији разоткривања трагичне динамике бића које у рату трага за разрешењем интерних конфликта и у насиљу види могућност разрешења мучног дисконтинуитета. Стога, разоткривање људске природе у рату, у дискурсу америчке и српске међуратне прозе, закључује кандидат, не треба разумети као чисто пацифистичку критику рата, већ као тежњу ка естетском превредновању света, проблематизовању традиционалних књижевних и моралних образаца, као и националних митова.

У складу с тим, кандидат предлаже да се наративни дискурс такозване „прозе протеста” уместо као антиратни, одређује пре као антиутопијски, с обзиром на то да примарна ауторска интенција, како тврди, није утопистичка идеја „света без рата”, већ управо демитологизовање и десаκραлизација ратног простора као простора епске

утопије. Разоткривање свеопште неутемељености доминантних митова националне идеологије и наглашавање фаталне динамике бића које је вечно разапето између забране и престопа, условљава немогућност генерисања утопистичког модела, обликујући, на другој страни, карактеристичан авангардни модел „оптималне пројекције“. Без обзира на оперативност одређених образаца који припадају регистру традиционалних вредности, чиме се доказује специфичан однос према аксиолошком комплексу ратничке културе и њене традиције, ауторски став у америчкој и српској „прози протеста“ доминантно је одређен свешћу о трагичној динамици у основи живота. У контексту предложеног истраживања, значај датог концепта почива на чињеници да се на тај начин неминовно подривају темељи сваке утопијске конструкције и управо омогућава радикално трансформисање времена, простора, колективних митова и међусобних односа, на начин који се у домену традиционалних образаца имагинације ратног простора сматра неприхватљивим.

Радови који су урађени на основу истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији:

1. „Топологија Жака Лакана као пародијска деконструкција теоријског дискурса“, *Philologia mediana*, број 4, Филозофски факултет, Ниш 2012, стр. 145–160. [M52] [Истраживачки рад рађен на предмету *Преглед савремених књижевних теорија*, под менторством проф. др Снежане Милосављевић Милић]
2. „Писање тела и трагање за телом: когнитивне основе наративне имагинације и књижевне рецепције“, Зборник радова *Језик, књижевност, комуникација*, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш 2012, стр. 35–44. [M14] [Истраживачки рад рађен на предмету *Преглед савремених књижевних теорија*, под менторством проф. др Снежане Милосављевић Милић]
3. „Еротска перцепција као модел маргинализације у српском роману 20. века“, Зборник радова *Језик, књижевност, маргинализација* (Књижевна истраживања), Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш 2014, стр. 469–483. [M14] [Истраживачки рад под менторством проф. др Дубравке Поповић Срдановић; део докторске дисертације]
4. „Феномен еротског тела у *Песми над песмама*“, Радови Филозофског факултета Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, Филолошке науке бр. 13, књ. 1, Пале 2011, стр. 673–688. [M51] [Истраживачки рад рађен на предмету *Књижевност и религија*, под менторством проф. др Дубравке Поповић Срдановић]
5. „Жена за ратника: Мотив сакралне проституције у америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату“, [Реферат изложен на Симпозијуму „Жене, рат, уметност“, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитет у Нишу, Удружење грађана „Литера“, Ниш, 5.9.2014. [Рад је добио позитивне рецензије и прихваћен је за објављивање; Зборник радова у припреми.] [Истраживачки рад под менторством проф. др Дубравке Поповић Срдановић; део докторске дисертације]

6. „Тело и значење: димензије естетског превредновања света у америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату□ [Реферат саопштен на научном скупу „Језик, књижевност и значење”; истраживачки рад под менторством проф. др Дубравке Поповић Срдановић; део докторске дисертације] (Научни скуп *Језик, књижевност, значење* – Књига сажетака, Ниш, 24–25.4.2015, стр.72)
7. „Расипнички изазов: Реконструкција древног ратничког ритуала у роману *Стазе славе* Хемфрија Каба” [Реферат саопштен на научном скупу „Наука и савремени универзитет 3”; истраживачки рад под менторством проф. др Дубравке Поповић Срдановић] (Научни скуп *Наука и савремени универзитет 3* – Књига сажетака, Ниш, 15–16.11.2013, стр. 278)
8. „Неурална теорија метафоре” [Истраживачки рад рађен на предмету *Преглед савремених лингвистичких истраживања*, под менторством проф. др Бобана Арсенијевића] (необјављен)
9. „Еротско као естетско” [Истраживачки рад рађен на предмету *Есеј у културном контексту*, под менторством проф. др Дубравке Поповић Срдановић] (необјављен)
10. „Естетика и поезика” [Истраживачки рад рађен на предмету *Естетика 20. века*, под менторством проф. др Радомира Виденовића] (необјављен)

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ЗАКЉУЧЦИ

Кратак приказ

Један од најзначајнијих резултата спроведеног истраживања у докторској дисертацији **ЕРОТИЗАМ У АМЕРИЧКОЈ И СРПСКОЈ МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ** јесте темељан аналитички опис ексцерпираних примера еротичког дискурса у америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату. Како је у питању јединствени пример компаративно-конфронтативне анализе овог типа примера у корпусу дате модернистичко-авангардне парадигме, која, између осталог, недвосмислено доказује поетички дисконтинуитет и суштински заокрет ка интеграцији српске међуратне књижевности у шире интернационалне токове, јасно се показује изузетан значај свеобухватних компаративних истраживања у контексту проучавања националне књижевности. Такође, ексцерпирани корпус примера и њихова интерпретација у предложеном теоријско-методолошком кључу представљају одличну основу за даља истраживања у датом контексту.

За оцену научног доприноса овог истраживања од посебног је значаја чињеница да добијени истраживачки резултати озбиљно доводе у питање општеприхваћени став у контексту критичких разматрања, да аутори (најмлађе генерације) америчке и српске међуратне прозе о Првом светском рату, најчешће као непосредни сведоци, описују рат из перспективе тоталне алијенације, као нешто непријатељско и апсолутно страно човеку и његовој природи. Насупрот уверењу да најзначајнија дела америчке и српске међуратне прозе о Првом светском рату представљају аутентично антиратно штиво инспирисано страхотама ратног простора и пацифистичким тежњама аутора, резултати овог истраживања показују да ови аутори, ипак, у својим делима представљају другачије искуство ратног простора. Они, наиме, насупрот официјелним култовима националне митологије и доминантној стратегији „дислокације сећања“, изражавају протест против традиционалне естетике ратног наратива и културних образаца глорификације рата и његових исхода.

У том смислу, испитујући одређене сегменте предложеног корпуса америчке и српске међуратне прозе у три регистра батајевског еротизма, кандидат изводи следеће закључке:

- Насупрот традиционалним обрасцима имагинације ратног простора као простора херојске утопије, рат се у делима предложеног корпуса доживљава као форма лиминалног поретка. Ниједан облик наротивизације који инсистира на аутентичном приказивању комплексног искуства ратног простора, одбацујући притом обрасце идеолошког и пропагандног формирања, не може да пренебрегне чињеницу рата као поретка чију динамику значајно одређује фантазија иживљавања потиснутих страсти, изван свих граница обзира и норми мирнодопске стварности.
- Иако „дефетизам“, „разочарење“ и „пораз“, односно „антиратни“, „анти-милитаристички“ или „пацифистички“, представљају општеприхваћене ознаке у конструкцији културног мита о „изгубљеној генерацији“ и њеној „прози протеста“, резултати истраживања указују на то да овај наротивни дискурс никада није напустио карактеристичан простор тзв. *мушког писма*. Без обзира на изразито критички ракурс у којем се наглашавају бесмисленост ратног разарања, страхоте масовног и безличног технолошког масакра, као и пораз традиционалне епске идеологије и херојског мита патријархалне културе, у овим делима се, ипак, недвосмислено реинтерпретира традиционална свест о рату као искључиво мушком простору и типично мушком „ратничком“ искуству.

- Разобличавање традиционалних канонских образаца који глорификују рат и херојску етику ратника, никако не подразумева отклон према фаличком еротизму и хегемоним аспектима ратничке мушкости. Иако се еротизам инкорпорира у функцији разобличавања традиционалних романтичарско-епских образаца у имагинацији ратног простора, тиме се, с друге стране, обликује нови тип јунака, ратника чије је деловање у основи инспирисано ефемерним жељама, страховима, комплексима и потиснутим страстима, а не одбраном епских вредности и општим добром заједнице.
- Уводећи тело и сексуалност у жижу наративног доживљаја, аутори испитиване прозе несумњиво наглашавају отклон према традиционалним обрасцима књижевне транспозиције рата и епске моралности, али не и према фаличким матрицама сексуалног понашања као парадигматској вредности патријархалне културе. У основи њиховог протеста због тога, не треба видети радикално одбацивање или оспоравање, већ првенствено тежњу ка естетском превредновању света и традиционалних образаца који не одговарају сензибилитету савременог човека.
- Пошто представља претњу свакој конструкцији фикционалног идентитета, рат истовремено отвара простор за иживљавање најскривенијих страсти у функцији прекопотребне компензације, односно перверзног рекреирања угрожене фикције. Управо зато се у дисертацији инсистира на значајној функционалности еротизма у домену наративизације непосредног искуства Првог светског рата, јер се увођењем тема сексуалности, еротског идентитета, тела и жеље, недвосмислено наглашавају концепти моћи, витализма и активизма, а што посебно доприноси разумевању специфичног односа према рату.
- На основу уочене динамике превредновања традиционалних образаца у наративној транспозицији непосредног искуства ратног простора, у дисертацији се предлаже да се наративни дискурс америчке „прозе протеста“, односно српске модернистичко-авангардне прозе о Првом светском рату, третира као антиутопијски, пре него као антиратни или пацифистички. Смисао оваквог предлога проналази се у чињеници да примарна ауторска интенција није утопистичка идеја „света без рата“, већ управо демитологизовање и десакрализација ратног простора као простора епске утопије.
- Разоткривање свеопште неутемељености доминантних митова националне идеологије и наглашавање фаталне динамике бића које је вечно разапето између забране и престопа, а који почивају у основи еротизма као специфичног феномена побуне, провокације и разобличавања, условљава немогућност генерисања утопистичког модела. Такав поступак обликује, с друге стране, карактеристичан авангардни модел *оптималне пројекције* који се темељно супротставља свакој идеји затвореног или идеално структурираног утопијског простора. У контексту предложеног истраживања, значај датог концепта почива на чињеници да се на тај начин неминовно подривају темељи сваке утопијске конструкције и управо омогућава радикално трансформисање времена, простора, колективних митова и међусобних односа, на начин који се у домену традиционалних образаца имагинације ратног простора сматра неприхватљивим.

ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену

Са полазиштем у тези француског филозофа и теретичара еротизма Жоржа Багаја да рат, оргије и жртвовање имају заједничко порекло које је у вези са постојањем забрана супротстављених слободи убилачких и сексуалних сила у човеку, Маријан Мишић је у докторској дисертацији под насловом **ЕРОТИЗАМ У АМЕРИЧКОЈ И СРПСКОЈ МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ** изузетно успешно остварио постављени циљ продубљеним испитивањем проблема еротизма, његове тематизације и функционалности у контексту модернистичко-авангардне ратне прозе у америчкој и српској међуратној књижевности.

Темељно проучивши одабрани књижевни корпус, богату литературу о проблемима еротизма, рата и сексуалности, као и специфичности књижевно-културног контекста америчке и српске међуратне прозе о Првом светском рату, Мишић је зналачки структурирао одржив интердисциплинарни истраживачки модел који успешно одговара на изазове које поставља задата тема. Отуда адекватно аргументовани закључци у целом тексту Мишићеве докторске дисертације почивају увек на добро конципираном и вешто спроведеном истраживачком поступку. Довођењем еротизма у жижу свог истраживачког интересовања, кандидат је показао да је овај значајан феномен неправедно запостављан у већини досадашњих истраживања америчке и српске међуратне прозе о Првом светском рату. Поетичко-естетски потенцијал еротизма у домену књижевне транспозиције непосредног искуства рата у такозваној „прози протеста“, односно модернистичко-авангардној ратној прози у америчкој и српској међуратној књижевности, Маријан Мишић је доказао низом добро одабраних примера из обимне грађе који недвосмислено указују на то да је у питању темељни аспект естетског превредновања канона као суштинске тежње датог дискурса.

Пошто аналитички осветљава један тако значајан, а притом недовољно разматрани аспект америчке и српске међуратне прозе о Првом светском рату у компаративно-конфронтативном контексту, докторска дисертација Маријана Мишића недвосмислено отвара широк полемички простор и даје значајан импулс за интензивнија компаративна истраживања. Као посебно значајне ваља у том смислу ценити с једне стране свеукупне напоре кандидата да сагледа проблеме еротизма као егзистенцијалног феномена, да расветли комплексне везе еротизма и рата, односно сексуалности, насиља и смрти у области људског искуства, а са друге вредновати његов рад на испитивању проблема еротизма у специфичном контексту модернистичко-авангардне ратне прозе у америчкој и српској међуратној књижевности.

У целом свом раду Маријан Мишић демонстрирао је изузетно висок степен научно-истраживачке компетентности и озбиљност научне одговорности. Он је јасно, прегледно, кохерентно и методолошки доследно изложио комплексне проблеме којима се бавио. Треба посебно истаћи његово суверено познавање предмета и супериорно владање научним дисциплинама које се тим предметом баве, доследно коришћење метода интерпретационе анализе са аспекта лакановске психоанализе, феноменологије и савремених културних теорија у оквиру истраживачке методологије, као и чињеницу да његов рад сведочи свим својим деловима о одличном познавању изузетно обимне, како примарне тако и секундарне литературе. Дисертација је прегледно обликована и написана јасним и прецизним стилем.

Имајући у виду показану спремност и озбиљну научну посвећеност кандидата у осветљавању једног веома комплексног проблема савремене књижевнотеоријске и књижевнокритичке праксе, овај рад несумњиво представља значајно полазиште за даља истраживања.

КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести прецизне и концизне одговоре на питања:

- Да ли је дисертација написана у складу са образложењем у пријави теме
- Да ли дисертација садржи све битне елементе
- По чему је дисертација оригиналан допринос науци
- Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Докторска дисертација Маријана Мишића **ЕРОТИЗАМ У СРПСКОЈ И МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ** у потпуности је написана у складу са образложењем у пријави теме и садржи све битне елементе. Дисертација је оригиналан допринос науци јер представља темељан аналитички опис одабраних примера еротичког дискурса у америчкој и српској међуратној прози о Првом светском рату односно јединствену компаративно-конфронтативну анализу овог типа примера у корпусу дате модернистичко-авангардне парадигме. Резултат ове анализе сведочи о томе да тежња ка интеграцији фаличког еротизма (неповлашћеног простора тела, сексуалности, еротске жеље) и реалности хегемоничког модела мушкости, односно разоткривање људске природе у лиминалном поретку простора рата, представља језгро авангардног поступка естетског превредновања света, као и проблематизовања традиционалних књижевних и моралних образаца и националних митова. Како се као примарна ауторска интенција у датом корпусу сагледава демитологизација и десакрализација ратног простора, његов наративни дискурс се луцидно одређује као антиутопијски. Разоткривање неутемељености доминантних митова националне идеологије и наглашавање разапетости бића између забране и престапа који су у темељу еротизма као специфичног феномена побуне, провокације и разобличавања, онемогућава успостављање утопистичког модела, али обликује карактеристичан авангардни модел *оптималне пројекције* који омогућава радикалну трансформацију времена, простора, колективних митова и међусобних односа, незамисливу за традиционалну имагинацију ратног простора. Поред наведеног резултата, компаративно-конфронтативна анализа међуратне америчке и српске прозе о Првом светском рату снажно заговара поетички дисконтинуитет и суштински заокрет ка интеграцији српске међуратне књижевности у шире међународне токове наглашавајући изузетан значај свеобухватних компаративних истраживања у контексту проучавања националне књижевности.

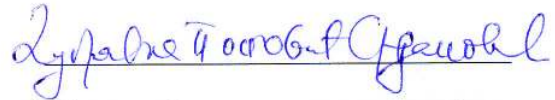
Главни научни допринос дисертације (до 100 речи) – на српском и енглеском језику

Докторска дисертације **ЕРОТИЗАМ У АМЕРИЧКОЈ И СРПСКОЈ МЕЂУРАТНОЈ ПРОЗИ О ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ** представља јединствени пример компаративно-конфронтативне анализе примера еротичког дискурса у корпусу дате модернистичко-авангардне парадигме. Резултати ове анализе најпре показују да се инкорпорирање фаличког еротизма и хегемоничких аспеката ратничке мушкости у лиминални поредак ратног простора налази у сржи авангардног естетског превредновања света што претпоставља проблематизацију традиционалних књижевних и моралних образаца. Потом, ови резултати такође сведоче у прилог поетичком дисконтинуитету и суштинском заокрету ка интеграцији српске међуратне књижевности у шире интернационалне токове, наглашавајући изузетан значај свеобухватних компаративних истраживања у контексту проучавања националне књижевности.

Doctoral Dissertation **EROTICISM IN INTER-WAR AMERICAN AND SERBIAN FICTION ON WORLD WAR I** presents a unique attempt of comparative and confrontation analysis of the erotic discourse examples in literature belonging to the modernist and avant-garde paradigm. The results of this analysis prove that integration of phallic eroticism and hegemonic aspects of martial masculinity in the liminal order of war creates the core of the avant-garde aesthetic reevaluation of the world presupposing problematization of traditional literary and moral perspectives. These results also bear witness of poetics discontinuity and define an essential impulse towards integration of the Serbian inter-war literature into wider international context emphasizing exceptional importance of the comparative research in the national literature studies.

ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија са задовољством предлаже да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана.

Др Дубравка Поповић Срдановић, ментор, редовни професор
Филозофски факултет Универзитета у Нишу

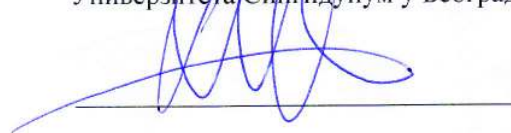
Др Радојка Вукчевић, редовни професор
Филолошки Факултет Универзитета у Београду

Др Стојан Ђорђић, редовни професор
Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Др Новица Милић, редовни професор
Факултет за медије и комуникације
Универзитета Сингидунум у Београду

Др Дејан Милутиновић, доцент
Филозофски факултет Универзитета у Нишу